

УДК 330.331.556.4.332.364

Шевченко Ю.О.*студентка**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Грінко І.М.***кандидат економічних наук,**доцент кафедри міжнародної економіки**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Shevchenko Yuliia***Student**National Technical University of Ukraine**“Kyiv Polytechnic Institute of Institutions of Igor Sikorsky”***Grinko Irina***Candidate of Economics,**Associate Professor of the Department of International Economics**National Technical University of Ukraine**“Kyiv Polytechnic Institute of Institutions of Igor Sikorsky”*

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

REGULATION OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION AND ITS IMPACT ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено основні соціально-економічні фактори впливу на міжнародну міграцію трудових ресурсів. Проведено порівняння факторів, які найбільше впливають на зміну міжнародної міграції трудових ресурсів. Проаналізовано статистичні дані щодо прибуття та вибуття мігрантів і обсяги грошових трансфертів від міжнародних мігрантів до України. Виявлено причини та наслідки виникнення міжнародної трудової міграції в українській економіці, виокремлено роль глобалізації в соціально-економічному розвитку. Розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку міжнародної трудової міграції, досліджено показники, які безпосередньо впливають на міграційний приріст населення. На підставі проведеного аналізу соціально-економічного розвитку країни та його впливу на міжнародну міграцію трудових ресурсів виявлено проблеми регулювання міграції економічного, політичного та наукового характеру. Запропоновано напрями регулювання міжнародної трудової міграції.

Ключові слова: міжнародна міграція, трудові ресурси, регулювання міграції, соціально-економічний розвиток, фактори впливу, міграційний приріст.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы основные социально-экономические факторы влияния на международную миграцию трудовых ресурсов. Проведено сравнение факторов, которые больше всего влияют на изменение международной миграции трудовых ресурсов. Проанализированы статистические данные касательно прибытия и выбытия мигрантов и объемы денежных трансфертов от международных мигрантов в Украину. Выявлены причины и последствия возникновения международной трудовой миграции в украинской экономике, выделена роль глобализации в социально-экономическом развитии. Рассмотрены современное состояние и перспективы развития международной трудовой миграции, исследованы показатели, которые непосредственно влияют на миграционный прирост населения. На основе проведенного анализа социально-экономического развития страны и его влияния на международную миграцию трудовых ресурсов выявлены проблемы регулирования миграции экономического, политического и научного характера. Предложены направления регулирования международной трудовой миграции.

Ключевые слова: международная миграция, трудовые ресурсы, регулирование миграции, социально-экономическое развитие, факторы влияния, миграционный прирост.

ANNOTATION

The article discusses the main socio-economic indicators that are the main factor influencing the international migration of labor resources. Today, international labor migration is gaining momentum and has implications in the economic and social spheres of the country. Every year, more and more migrant workers begin to travel abroad in search of greater earnings. The causes and consequences of the emergence of international labor migration in the economy of Ukraine are identified. They are both positive and negative. The following factors are highlighted: wages, economic and inadequate social development of the country, as well as small prospects for self-realization. The main directions of labor migration are listed. In order to avoid the migration crisis, the article discusses ways to optimize international labor migration, including ways to force Ukrainians to return to their homeland. Recommendations to improve the migration process are given. The role of globalization in socio-economic development is highlighted. The statistics on the arrival and departure of migrants and the volume of remittances of international migrants to Ukraine were analyzed. A comparison of these indicators and their analysis. The question of the motives for which migrants leave the country is broken. The standard of living in Ukraine and the EU countries is comparative. The current state and prospects for the development of international labor migration are considered, the listed indicators that directly affect the growth of population migration are highlighted. The ways of improving socio-economic indicators and increasing the growth of migration for Ukraine, which affect the international labor migration, have been proposed. The factors that attract migrants most in the countries to which they travel are identified. A plan has been developed that will help in the development of labor migration and eliminate the negative and consequences of it. Directions for the regulation of international labor migration are proposed. Highlighted the main points that you need to pay attention to the regulation of labor migration.

Key words: international migration, labor resources, migration regulation, socio-economic development, factors of influence, migration growth.

Постановка проблеми. Нині міжнародна міграція трудових ресурсів набирає обертів та впливає на соціально-економічний розвиток країни, стан якого можна відслідкувати шляхом аналізування факторів впливу. Через недостатню керованість вона завдає значних негативних наслідків, таких як міграційна криза, й потребує регулювання. Позитивні наслідки також присутні, але їх значно менше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наслідки міжнародної міграції трудових ресурсів є дуже актуальною темою, оскільки за останні десять років кількість мігрантів має тенденцію до зростання, у зв'язку з чим вона потребує вивчення. Наслідки міжнародної міграції трудових ресурсів та її вплив на соціально-економічний розвиток країн досліджували багато вітчизняних та іноземних вчених, зокрема С. Кастлес, М.Дж. Міллер [12], Н. Гвардія [13], Д. Массей [14], О. Дубовий [4], Е. Корчемаха [8], Ю. Курунова [9], О. Пробоїв [11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання міжнародної міграції трудових ресурсів та її впливу на соціально-економічні наслідки є недостатньо вивченим та має низку слабких місць. Головним невирішеним питанням є регулювання міжнародної трудової міграції. Вчені, які досліджували цю проблему, зокрема О. Дубовий [4], Е. Корчемаха [8], не запропонували конкретні впровадження, які збільшать позитивні наслідки міжнародної трудової міграції та її вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз міжнародної міграції трудових ресурсів та пропозиція рішення щодо регулювання міграційних процесів, що допоможе зменшити негативний вплив міжнародної трудової міграції на соціально-економічний розвиток країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми масового виїзду громадян за межі країни за останні 10 років спостерігалися в багатьох країнах світу, зокрема країнах Центральної та Східної Європи. Відразу після набуття членства ЄС нові держави-члени переживали масштабні хвилі еміграції в більш розвинені країни, які пропонували вищі доходи [1, с. 27].

Значну роль в інтенсифікації міграцій, яка зумовлена розвитком інформаційно-комунікаційних та транспортних технологій, попитом на дешеву робочу силу на ринках праці розвинених держав, а також високим рівнем безробіття у малорозвинених країнах, відіграє глобалізація. Соціально-економічний розвиток країни не тільки є передумовою сучасних масових міграцій, але й визначає їх напрямки, впливає на мотиви міграцій та рішення мігрувати [12, с. 208]. Отже, глобалізація є однією з основних тенденцій сучасної міжнародної міграції. Крім глобалізації, науковці виділяють такі тенденції, як якісні зміни у світових міграційних потоках; визначальна роль економічної, насам-

перед трудової, міграції; зростання нелегальної міграції; збільшення масштабів та розширення географії вимушеної міграції; зростаюча роль міжнародної міграції в демографічному розвитку розвинутих країн світу; фемінізація міжнародної міграції; подвійний характер міграційної політики на національному, міжнародному регіональному та світовому рівнях [7, с. 10–11]. Наприклад, така тенденція, як збільшення масштабів та розширення географії міграції, характеризується тим, що міжнародні міграційні потоки зростають та спрямовані з менш розвинених до економічно розвинених країн.

Проте не тільки економічні чинники приводять до активізації міграції, яка також може бути викликана політичними кризами та воєнними діями. Так, «європейська міграційна криза» (2012–2015 рр.) була спричинена зростанням міграційних потоків у високорозвинені держави Європи з країн третього світу, в яких відбувалися бойові дії. Військові конфлікти в цих країнах привели до глибокої економічної кризи, що супроводжувалась низьким рівнем ВВП та заробітної плати, високим рівнем безробіття й поширенням бідності тощо [11, с. 90–91].

Більшість мігрантів та біженців, що прибували до європейських країн з цих територій (із Сирії, Афганістану, Іраку, Пакистану, Косово, Еритреї, Марокко та України), як правило, не мали професій та відповідної кваліфікації, а їх менталітет значно відрізнявся від європейського [11, с. 93]. Найбільше біженців прийняли такі країни, як Німеччина, Угорщина, Швеція, Італія, Франція, Греція, які отримали більше негативних наслідків від нелегальної міграції, ніж інші країни. Проте жодна країна не в змозі самостійно вирішити проблеми збільшення масштабів та розширення географії вимушеної міграції за відсутності комплексної європейської програми надання притулку біженцям [11, с. 93].

Сьогодні міжнародна міграція охоплює багато країн та регіонів, роблячи їх взаємозалежними від міграційних потоків. При цьому зміни в міграційній політиці однієї країни здатні впливати на ситуацію з міграцією в інших країнах [9, с. 3]. Крім цього, міжнародна трудова міграція може стати фактором зростання економіки, що підтверджують історичні факти. Так, у 1950–1960 рр. саме іммігранти відіграли важливу роль у відновленні Західної Європи. Після ж Другої світової війни трудова міграція набула статусу одного з основних засобів вирішення демографічних проблем у сфері трудових ресурсів країн-членів ЄЕС [9, с. 22].

В кінці ХХ століття на ринках праці існувало безробіття, водночас спостерігався дефіцит кадрів у сферах послуг готельного бізнесу, торгівлі та машинобудування, хімічної та легкої промисловості, банківській сфері, інженерії тощо. Задля підвищення потенціалу трудових ресурсів країн-імпортерів були введені сприятливі умови для залучення й перебування необхідних кате-

горій іммігрантів у Великобританії, Швеції, Німеччині та інших європейських країнах [9, с. 21].

Останніми десятиліттями мігранти допомагають заповнювати нестачу робочої сили в секторах інформаційних технологій, інженерії, туризму, викладання, охорони здоров'я, сільськогосподарства тощо. Ці сектори економіки стали залежними від іммігрантів, що не є тимчасовим явищем [13; 14; 16]. Серед сприятливих наслідків процесу міграції К. Демьяненко та М. Кримова виокремлюють [3, с. 178]:

- активізацію притоку іноземної валюти, що позитивно впливає на загальну економічну ситуацію;

- зростання експортних можливостей для українських виробників та розширення можливостей торгового партнерства між країнами;

- накопичення людського потенціалу особами, що виїжджають за кордон та повертаються з часом в Україну (вони збагачуються новим професійним та життєвим досвідом, розширюють світогляд та покращують знання іноземної мови);

- зниження напруги на національному ринку праці за рахунок відтоку частини безробітних

населення за кордон, однак іноді цей фактор може мати негативний характер, адже виїжджає до інших країн більш конкурентоспроможна та освічена робоча сила;

- використання накопиченого мігрантами стартового капіталу для створення малих та середніх підприємств після повернення додому, що сприяє розвитку в країні підприємницької активності та формуванню середнього класу;

- можливість для мігрантів брати участь в «етнічній економіці» країни, яка її приймає, з орієнтацією на споживання українських товарів за кордоном;

- стимулювання до виникнення спільних підприємств, збільшення товарообігу між країною-експортером та країною-імпортером людського капіталу.

Враховуючи позитивні наслідки процесу міграції, можемо констатувати, що трудова еміграція для громадян будь-якої країни стає дієвим засобом працевлаштування, гарантованого доходу, самореалізації, що загалом сприяє включенню країни до світового ринку праці, формуванню середнього класу, а також є

Таблиця 1

**Динаміка щорічних грошових переказів в країнах ЄС та Україні у 2014–2017 рр.,
млн. дол. США**

Країна ЄС	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017/2016 рр., %	Частка грошових переказів у ВВП 2017 р., %
Бельгія	4 501	4 395	4 514	4 700	104,1	1
Болгарія	169	151	167	199	119,2	0,3
Чехія	1 523	1 376	1 659	2 060	124,2	1
Данія	3 172	2 781	2 914	3 078	105,6	0,9
Німеччина	20 078	18 033	20 290	22 091	108,9	0,6
Естонія	114	94	122	151	123,8	0,6
Ірландія	1 960	1 564	1 541	1 614	104,7	0,5
Греція	1 424	1 870	1 800	2 082	115,7	1
Іспанія	372	368	304	362	119,1	0,03
Франція	13 726	12 787	13 312	13 503	101,4	0,5
Хорватія	297	275	278	304	109,4	0,6
Італія	11 133	9 443	9 173	9 256	100,9	0,5
Кіпр	833	677	732	758	103,6	3,5
Латвія	570	495	416	444	106,7	1,5
Литва	905	589	584	548	93,8	1,2
Люксембург	12 865	11 179	11 640	12 666	108,8	20,3
Угорщина	882	685	788	922	117,0	0,7
Мальта	1 113	404	402	454	112,9	3,6
Нідерланди	8 280	10 195	10 482	11 355	108,3	1,4
Австрія	4 961	4 748	5 050	5 475	108,4	1,3
Польща	2 163	2 557	3 716	5 865	157,8	1,1
Португалія	356	235	376	381	101,3	0,2
Румунія	638	526	309	364	117,8	0,2
Словенія	208	184	195	226	115,9	0,5
Словаччина	225	240	242	271	112,0	0,3
Фінляндія	762	927	881	897	101,8	0,4
Швеція	1 584	1 242	1 212	1 672	138,0	0,3
Великобританія	11 569	10 703	10 187	9 727	95,5	0,4
Україна	1 702	627	559	584	104,5	0,5

Джерело: систематизовано, розраховано на підставі джерела [5]

каталізатором інтеграції до світової спільноти [4, с. 369]. Так, наприклад, трудова міграція є джерелом значних валютних надходжень, які є важливою складовою фінансової системи держави та вирішують проблеми соціальної, майнової та фінансової нерівності, покращують економічне становище своїх домогосподарств та здійснюють позитивний вплив на економічний розвиток країни загалом.

Згідно з даними Світового банку надходження іноземної валюти до країн Європейського Союзу щорічно зростають, що позитивно впливає на загальну економічну ситуацію (табл. 1).

Щодо обсягів грошових переказів в Україну, то аналіз даних табл. 2 свідчить про те, що протягом 2014–2017 рр. вони значно скоротилися. Так, порівняно з 2015 р. сума грошових переказів зменшилась на 43 млн. дол. США, а порівняно з 2014 р. – на 1 118 млн. дол. США. Така ситуація насамперед пов'язана з анексією Криму, подіями на Сході України та зменшенням трудової міграції до Російської Федерації. Грошові перекази, які мігранти відправляють у свою країну, часто є найбільш прямим та відомим зв'язком між міграцією та розвитком. З наукової точки зору такі грошові надходження є важливим засобом боротьби з бідністю та підвищенням рівня життя сімей заробітчан.

Згідно з результатами наукового дослідження «Зростання обсягів трансфертів мігрантів» Датського інституту міжнародних досліджень (“The development dimension of Migrants Transfers”) [15], яке проводилось у 74 країнах світу, було встановлено, що збільшення кількості мігрантів на 10% приводить до зменшення кількості населення, що перебуває за межею бідності, на 1,6%, тоді як збільшення ВВП на 10% дає змогу скоротити бідність лише на 1,2%.

В Європейському Союзі фінансові трансферти мігрантів (гроші або товари), які вони відправляють до сімей та друзів у країну походження, перевищують офіційну допомогу держави. Як правило, такі грошові перекази мають соціальний характер та спрямовуються на власний бізнес, навчання, лікування, розважання тощо. Схожа ситуація простежується в Україні. Велике значення мають не лише грошові, але й так звані соціальні трансфери, тобто знання, досвід, зв'язки, набуті під час роботи за кордоном. Завдяки набутим навичкам та заробленим коштом мігранти частіше, ніж інше населення, вдаються до відкриття власного бізнесу. Результати обстеження Державної служби статистики України свідчать про те, що питома вага самозайнятих серед осіб з досвідом трудових міграцій була в 1,5 рази більше, а частка роботодавців – на третину більше, ніж серед зайнятого населення України загалом [6].

Таким чином, трудові мігранти сприяють розвитку підприємництва, отже, створюють робочі місця не лише для себе, але й для інших громадян. Проте, як підкреслює О. Дубовий,

наслідки грошових надходжень від мігрантів з-за кордону не є однозначними. Фінансові трансферти мігрантів спрямовані переважно на споживання, тому приводять до збільшення імпорту, зростання цін та інфляції [4, с. 370]. Крім цього, такі грошові перекази стають додатковим мотивом збільшення еміграції, тому розвиток економіки може гальмуватися внаслідок дефіциту робочої сили. Серед намірів працювати за кордоном кваліфіковані молоді фахівці з вищою освітою називають відсутність перспектив на майбутнє в Україні (72%), низький рівень оплати праці (44%), відсутність можливостей для повноцінної реалізації професійних якостей (41%), нестабільну політичну ситуацію (34%) тощо [2, с. 71].

Основними факторами, що визначили характер зовнішньої трудової міграції з України, стали анексія Російською Федерацією Криму, війна на Донбасі із загальним погіршенням інвестиційного клімату та скороченням виробництва. Внаслідок агресивних дій Росії Україна втратила значну частину промислового потенціалу, що вплинуло на структуру виробництва та зайнятість населення. Скорочення промислового виробництва, зниження рівня та якості життя населення України спричинили зростання масштабів зовнішньої трудової міграції.

Іншим фактором, який вплинув на цей процес, стала зацікавленість окремих європейських країн, зокрема Польщі та Чехії, яка стала причиною розширення міграційних квот і спрощення процесу працевлаштування. Пропозиції роботи цих країн стали більш привабливими для українців, ніж пошук заробітку на Батьківщині, що привело до неможливості адаптуватися до зростаючих вимог якості підготовки фахівців, зниження зацікавленості роботодавців у спеціалістах певних професій, надмірної кількості підготовлених ВНЗ фахівців окремих спеціальностей, а це обумовило пошуки некваліфікованої роботи поза межами України.

Війна з Російською Федерацією протягом 2014–2018 рр. також спричинила активізацію міграції українських працівників за кордон, які залежно від рівня професійної кваліфікації готові до виконання певних видів робіт.

Сьогодні в Україні спостерігається активний міграційний рух населення, збільшується кількість випадків прибуття й вибуття, а також міграційний приріст (рис. 1).

Це означає, що продовжується ще одна (п'ята) хвиля еміграції, яка характеризується зростанням масштабів зовнішньої трудової міграції та формуванням потоків вимушеної міграції з весни 2014 р.

Також виїзду українців за кордон в пошуках роботи сприяє безвізовий режим із країнами ЄС. Це створило передумови для зміни напрямку зовнішньої трудової міграції зі скороченням кількості трудових мігрантів до Російської Федерації та зростанням кількості тих, хто виїжджав у пошуках роботи до країн ЄС.

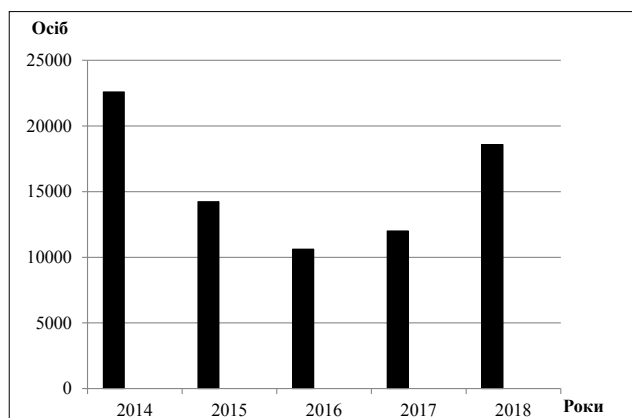

Рис. 1. Міграційний приріст населення України у 2014–2018 рр.

Джерело: побудовано на основі даних джерела [13]

Так, за результатами 2014 р. в ЄС працював 51% (602,5 тис. осіб) трудових мігрантів, в Росії – 43,2% (511,0 тис. осіб). Напрямами трудової міграції з України в країни ЄС були Польща, Італія та Чехія [5, с. 14–18].

Протягом останніх років кількість українських заробітчан зростає, хоча точної їх кількості ніхто назвати не може. Сьогодні за кордоном працюють від 2,5 до 4 мільйонів українських громадян, або навіть від 6 до 8 мільйонів [8].

Українські трудові мігранти вже давно перетворилися на вагому силу, яка здійснює суттєвий вплив як на вітчизняну економіку, так і на економіку інших країн. Про це, власне, свідчать останні скориговані дані Національного банку про суму грошових надходжень в Україну від українців з-за кордону. Якщо раніше НБУ (за підсумками 2017 р.) зазначав 7,3 млрд. доларів США, перерахованих в Україну нашими співвітчизниками, то недавно, після зміни методики розрахунку, Нацбанк збільшив обсяги надходжень ще на 2 млрд. дол. США, а саме до 9,3 млрд. дол. США [10, с. 20]. Грошові трансферти міжнародних трудових мігрантів можуть принести ще більше доходу в державну казну, якщо здійснити зміни міграційної політики.

Основними проблемами регулювання міграції, які уповільнюють процес співробітництва між Україною та країнами ЄС і мають негативні соціально-економічні наслідки, є:

- відсутність дієвого механізму, спрямованого на протидію правопорушень у сфері міграції;
- слабкий механізм боротьби з нелегальними мігрантами;
- недостатньо розвинена законодавча база, зокрема відсутність міжнародних угод про працевлаштування у країнах ЄС;
- відтік коштів із країни шляхом переводу фінансових трансфертів трудовими мігрантами на Батьківщину;
- відтік висококваліфікованих трудових ресурсів, так званий відтік мізків.

Висновки. Подолання вищевказаних проблем перш за все передбачає доцільність до-

опрацювання законодавчої міжнародної бази, яка буде лояльна до мігрантів, давши змогу запобігти правопорушенням та нелегальному працевлаштуванню. Міграційні процеси потребують регулювання, найбільш ефективним способом якого є внесення змін у законодавство. Основним принципом у зміненому законодавстві щодо регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів повинен бути такий фактор, як орієнтованість на трудового мігранта, тобто зменшення податкових обтяжень, надання повного соціального пакета (медичне обслуговування, житло, харчування тощо), нормування робочого дня, збільшення квоти на робочі місця для мігрантів, полегшення процесу отримання робочої візи. Мігранти повинні себе відчувати захищеними за кордоном. Іншим принципом, на якому будуть базуватися нові угоди, має бути посилення покарання осіб, які несуть відповідальність за працевлаштування мігрантів.

Задля двостороннього регулювання трудової міграції між країнами слід створити одну спільну базу, в якій буде вказана повна інформація щодо мігрантів та яка буде відповідати стандартам України й країн ЄС одночасно, що допоможе пришвидшити процес проходження кордону. Обов'язково у законодавчих документах щодо міжнародної трудової міграції потрібно визначити термін перебування мігранта за кордоном. Коли цей термін скінчиться, особа, яка була на заробітках, повинна повернутися на Батьківщину, тобто має відбутися рееміграція. Через деякий термін, наприклад рік, можна буде повернутися до іноземної держави задля заробітку. Для більш плідної співпраці України та країн ЄС варто на законодавчому рівні створити конкурси на отримання грантів на навчання за кордоном, відкрити програми для передачі досвіду в професійних сферах, наприклад у медицині або інноваційних технологіях. Слід взяти до уваги, що студенти, які сьогодні навчаються у вищих навчальних закладах, є майбутнім країни, тому програми навчання студентів за обміном шляхом співпраці з університетами інших країн є одним із головних вкладів держави у свій розвиток. Отже, буде зменшено показник депопуляції населення в країнах, які мають низький міграційний приріст.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити : аналітична записка. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf> (дата звернення: 02.06.2019).
2. Ангелко І. Соціально-економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили на добробут населення України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2014. № 4. С. 65–72.
3. Дем'яненко К., Кримова М. Наслідки та причини активізації трудової міграції в Україні. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2018. № 10. С. 175–179.

4. Дубовий О. Феномен сучасної української трудової міграції та його соціально-економічні наслідки. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2011. № 8. С. 368–372.
5. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів вибіркового модульного дослідження з питань трудової міграції в Україні / Міжнародна організація праці, Державна служба статистики України. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/ro-geneva/srobudapest/documents/publication/wcms_244746.pdf (дата звернення: 30.05.2019).
6. Зовнішні трудові міграції населення України : монографія / за ред. Е. Лібанової, О. Позняка. Київ : РВПС України, 2002. 104 с.
7. Ионцев В. Каменский А. Международная миграция населения в России. *Международная миграция: молодежный выпуск*. 2005. № 13. С. 10–11.
8. Корчемаха Е. На работу за рубежом. *Как гастарбайтеры меняют экономику Украины и мира*. URL: <https://www.unian.net/economics/finance/10061717-na-rabotu-za-rubezh-kak-gastarbaitery-menyayut-ekonomiku-ukrainy-i-mira.html> (дата звернення: 31.05.2019).
9. Курунова Ю. Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн (на прикладі міграційних потоків між ЄС і Україною) : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02. Одеса, 2015. 172 с.
10. Перерахунок даних щодо приватних грошових переказів в Україну за 2015–2017 роки / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66364144> (дата звернення: 02.06.2019).
11. Пробоїв О. Напрями подолання міграційної кризи в країнах ЄС і врегулювання потоків нелегальної міграції. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/15.pdf (дата звернення: 30.05.2019).
12. Castles S., Miller M.J. The age of migration: International population movements in the Modern World. London ; Basingstone : Macmillan, 1993. 306 p.
13. Guardia N. Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future Challenges. European Commission. *Directorate General for Economic and Financial Affairs*. 2006. № 256. 52 p.
14. Massey D. Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. USA : University of Pennsylvania, 2003. 42 p.
15. Nyberg S. The development dimension of Migrants Transfers. Danish Institute for International Studies. Copenhagen, 2005. P. 6.
16. Solimano A. Globalization, history and international migration: a view from Latin America. *Commission on the Social Dimension of Globalization, Policy Integration Department*. 2004. № 37. 33 p.
17. *of Student Scientific Society of Vasyl Stus Donetsk National University*, no. 10, pp. 175–179.
18. Dubovyi O. (2011) Fenomen suchasnoi ukrainsoi trudovoi mihratsii ta yoho sotsialno-ekonomichni naslidky [The phenomenon of modern Ukrainian labor migration and its socio-economic consequences]. *Scientific herald of the National Forestry University of Ukraine*, vol. 21, no. 8, pp. 368–372.
19. Zvit shchodo metodolohii, orhanizatsii provedennia ta rezultativ vybirkovoho modulnoho doslidzhennia z pytan trudovoi mihratsii v Ukraini. Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Report on the methodology, organization and results of a selective modular study on labor migration in Ukraine. *International Labor Organization, State Statistics Service of Ukraine*]. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/ro-geneva/srobudapest/documents/publication/wcms_244746.pdf (accessed: 30.05.2019).
20. Libanova E., Pozniaka O. (2002). Zovnishni trudovi mihratsii naselennia Ukrainy [External labor migration of the population of Ukraine]. Kyiv : RVPS (in Ukrainian).
21. Yontsev V., Kamenskyi A. (2004) Mezhdunarodnaia myhratsiia naseleniia v Rossii : sbornik statei [International migration of the population in Russia]. International migration of the population in Russia. *International Migration : Youth Issue*. 2004. P. 10–11.
22. Korchemakha E. Na rabotu za rubezh. *Kak hastarbaitery meniaiut ekonomiku Ukrainy i mira* [Korchemakha E. To work abroad. *How do guest workers change the economy of Ukraine and the world*]. URL: <https://www.unian.net/economics/finance/10061717-na-rabotu-za-rubezh-kak-gastarbaitery-menyayut-ekonomiku-ukrainy-i-mira.html> (accessed: 31.05.2019).
23. Kurunova Yu. (2015). Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly yak chynnyk ekonomichnoho rozvytku krain (na prykladi mihratsiinykh potokiv mizh YeS i Ukrainoiu) [International labor migration as a factor in the country's economic development (on the example of migration flows between the EU and Ukraine)] (PhD). Odesa : Odesa national institute named after I.I. Mechnikov. P. 172.
24. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. Pererakhunok danykh shchodo pryvatnykh hroshovykh perekaziv v Ukrainu za 2015–2017 roky [Recalculation of data on private money transfers to Ukraine for 2015–2017. *National Bank of Ukraine*]. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66364144> (accessed: 02.06.2019).
25. Proboiv O. (2017). Napriamy podolannia mihratsiinoi kryzy v krainakh YeS i vrehuliuivannia potokiv nelegalnoi mihratsii [Directions of overcoming the migration crisis in the EU countries and regulation of flows of illegal migration]. *Ekonomika i suspilstvo [Economics and Society]*, vol. 8. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/15.pdf (accessed: 30.05.2019).
26. Castles S., Miller M.J. The age of migration: International population movements in the Modern World. London; Basingstone : Macmillan, 1993. 306 p.
27. Guardia N. Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future Challenges. European Commission. *Directorate General for Economic and Financial Affairs*. 2006. № 256. 52 p.
28. Massey D. Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. USA : University of Pennsylvania. 2003. 42 p.
29. Nyberg Sorensen N. The development dimension of Migrants Transfers. Danish Institute for International Studies. Copenhagen, 2005. P. 6.
30. Solimano A. Globalization, history and international migration: a view from Latin America. *Commission on the Social Dimension of Globalization, Policy Integration Department*. 2004. № 37. 33 p.

REFERENCES: